

ATATÜRK TÜRKİYESİ VE YENİ DÜNYA DÜZENİ*

*Prof. Dr. Hasan KÖNİ***

Efendim, ilk önce günümüzdeki uluslar arası çerçeveyi çizeceğim ve Türkiye'nin bu çerçeve içindeki yerini belirlemeye çalışacağım. 1990'larda Sovyetler Birliği çöktükten sonra, değişik bir uluslar arası ortamda kendimizi bulduk. Nasıl bir yapı içinde bulunduğumuzu, 5 dakika içinde özetleyeyim. Serbest piyasalarla ve demokrasilerle bütünleşmiş bir dünya düzeni öngörüyorlardı. Tek süper güç kalmıştı. Artık, uluslar arası alanda başka çatışmanın olmayacağı düşünülüyordu. Bu yüzden Türkiye gibi bir ülkeye pek fazla ihtiyaçları yoktu. Yani Türkiye, 1995-1996'lara kadar marjinalleşmişti ve dış ilişkilerinde bir takım ekonomik zorluklara girmeye başlamıştı. Zaten hemen 1987-1988'lerde, bu ekonomik zorluklar kendini gösteriyordu. 1994'te, gerçekten bir büyük kriz yaşadık. Fakat uluslar arası yapı, Türkiye'nin lehine dönmeye başladı. Şu tarzda dönmeye başladı: Balkanlar'da etnik çatışmalar çıktı; Yugoslavya bölünüp parçalandı; Kafkaslar'da etnik çatışmalar çıktı; Orta Doğu'da barış beklenirken barış olmadı ve Türkiye, devamlı bu alanlara müdahale eden, süper güce destek veren bir boyuta geçti. 1996'dan sonra, yine bir stratejik güce sahip olduk. Biliyorsunuz bu dönem içinde Avrupa Birliğine müracaat ettiğimizde, Avrupa Birliği bizi kat'iyetle reddetti. 1999'da, yine adaylık için Avrupa Birliğine bir müracaatımız oldu. Bu sefer, İsveç bizim karşımızdaydı ve iki öğretim üyesi, iki diplomat, şimdi kendisi artık yok olan bir partiden 5 tane de milletvekili, İsveç'e gittik. İsveç Parlamentosunda 4 gün, Türkiye'nin Kıbrıs sorununu çözeceğini, Avrupa Birliği'nin kurallarına uymaya çalışacağını, demokratik lâik bir ülke olarak Orta Doğu'da çok önemli bir yer tuttuğunu anlatmaya çalıştık. O sırada Amerikan elçisi geldi ve Avrupalılara dönerek dedi ki: "Türkiye çok önemli stratejik ortağımızdır, dünyada barış ve düzen kurulmamıştır, eğer bu kadar stratejik olan bir ülkeyi içinize almazsanız kendi aptallığınızla baş başa kalırsınız." Büyük elçi de bana dönerek dedi ki: "Hasan bey ne oldu?" Ben, her hâlde adaylığımız kabul oldu zan ettim. Niye? Çünkü Amerika ağırlığını ortaya

* Uludağ Üniversitesi Rektörlüğünün düzenlediği "Cumhuriyet ve Atatürk Haftası" etkinlikleri dahilinde gerçekleştirilen konferanslar dizisi çerçevesinde yapılan konuşma, 06. 11. 2002.

** Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi.

koyuyor. Dışarı çıktığımızda kendisine teşekkür ettik ve dedik ki: “Efendim çok lehimize konuştunuz, sağ olun. Yalnız, insan haklarında ve ekonomide bir değişiklik yok; hele öğretim üyesi olarak biz hiç mutlu değiliz.” O da dedi ki: “Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Doğu Türkistan Bölgesi, Rusya içindeki Türkler, bütün bu bölgelerde bir numaralı aktörsünüz, korkacak bir şey yok, gidip direnişinizi sürdürün.” Biz de içeriye girdiğimizde İsveçliler’e dedik ki: “Bizi şimdi almazsanız, 5 sene sonra dizlerinizin üzerine çökerek yalvaracaksınız. Çünkü şöyleyiz, böyleyiz filan.” Amerika’nın itelemesiyle böyle bir coşkuya gelmiştik. Fakat 2000 yılında, aslında 1998’den başlayarak Güney Doğu Asya’dan gelen kriz; Rusya’ya ve dolar bölgesinde olan Türkiye’yi iki defa vurdu. Bankalar, bir günde bu para kaçmasın diye % 5000; Sayın Ecevit ile Cumhurbaşkanı arasında bir anayasa gidip gelme olayının yaşandığı ikincisinde, %7500 faiz verince, zaten sallantılı olan Türkiye’nin sermayesi dibe vurdu. Bu sırada dışarıda yeni yapılanma oluyor ve bize karşı da, “siz Avrupa Birliği kriterlerini yerine getiremiyorsunuz”; “üye Türkiye için başka bir boyut düşünelim. Türkiye Cumhuriyeti lâiktir, demokratiktir; fakat 70 milyon, bu kadar kalabalık bir aç grubunu, Avrupa sistemi içine almak çok tehlikeli olabilir” gibi söylemler ortaya çıkmaya başladı. Üzüntü ve çöküntü içindeyken bir olay daha oluyor ve 11 Eylül’de, Usame Bin Ladin’in Newyork’taki kulelere saldırısı gerçekleşiyor. Ertesi gün, stratejik ortak olarak, 35 milyar dolar destek borç sağlanıyor.

Şimdi 1900’lerden sonra olaylara bakarsanız; Batının, Türkiye’ye karşı olan şefkat ve sevgisinin, başlarına gelen musibetler sonucunda geliştiğini görürsünüz. 1945’ten sonra Türkiye’yi kurtaran yapı; Stalin’in, Amerika ile çekişmesi olmuştur. 1947’den sonra, Türkiye’ye yapılan yatırımlar, yardımlar; bir çevreleme politikasıdır. Vietnam Savaşı ile, yine Türkiye stratejik önem kazanıyor. Bu savaşın ardından yatırımlar, diğer destekler geliyor. 1990’larda Sovyetler Birliği, yani bizim sevgi ve şefkat görmemize sebep olan ülke çöktüğü için, Türkiye marjinal konuma geliyor. Ama 1994-1995’lerde, bu sefer etnik çatışmalar, yeni tehditler, boğuşmalar, kitle imha silahları, uluslar arası terorizm, radikal İslâm, uluslar arası suç örgütlerinin yayılması ile, Türkiye yine stratejik partner durumunda. Bu sefer Usame Bin Ladin ortaya çıkıyor. Şimdi de, tam üyelik için bir olay daha bekliyorum. Bir musibet daha gerekiyor Batının başına. Direkt Avrupa üyesi ve yani Tanrısal bir gücün, Türkiye’nin arkasında olduğunu; ama kişisel olarak pek olayları toparlayamadığımızı söylemek istiyorum.

Şimdi son boyutlara gelmeye çalışacağım. Son dönemlerde tek kalan güç, uluslar arası alanda bazı zorluklar çekiyor. Bir ülkenin nasıl davrandığını anlamak için, onun dış politika elitlerini inceliyoruz. Amerika’nın dış politika elitleri kimlerdir? Bakıyorsunuz. Amerika’nın dış politika elitleri; Museviler, Orta Avrupalılar, Siyahlar, Latinler. Burada Anglosaksonlar yok;

Anglosakson yapısı olayın içinde değil. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Türkler'in dışında herkes yönetimde olduğu için, bunların da davranışı böyle sert, çözümsüz bir boyut oluşturuyor. Bu, sorunu savaşlara girerek çözmek isteyen bir boyuttur. O yüzden, Balkan Savaşı arkasından I. Dünya Savaşı, savaş, savaş... Bunlar da, bu modeli benimseyen bir elit ve tek süper güç olarak kalmışlar. Bu elitin ekonomide bazı davranışları var. Ne gibi davranışları var? Özel sektöre destek vermişler. Çevreci yatırımları, para bu tarafa aksın diye önlemişler. Çünkü çevreye yapılan yatırımlar, batıp giderler tarzında gözüküyor. Biraz da ürettikleri mallar satılsın diye, dış sermaye odaklarını geliştirmeye çalışmışlar ve dışa açılmışlar. Fakat son iki senedir, Amerikan ekonomisinde yoğun bir gerileme var. Bazı Amerikan şirketleri, Amerika ekonomisine Usame Bin Ladin'den çok daha fazla zarar vermiş ve Usame Bin Ladin olayı ile birlikte, Amerikan federal bütçesi; birden bire üç misli hesaplanamayan bir tarzda savunma harcamalarına yatırılıyor. Bunu da, şimdilik sorgulamıyorlar; eğer başarılı olurlarsa sorgulamayacaklar, başarılı olamazlarsa sorgulayacaklar. Bütün ülkelerde bu böyledir. Kahramanla sıfır arasındaki, yani hero and zero arasındaki fark ince bir çizgidir. Başarılı olursanız kahraman olursunuz; başarısız olursanız sorgulamalar, suçlamalar başlar. Bu böyle gidiyor. Öbür taraftan bu elit, şimdiye kadar yaptığı savaşlarda hiç yara almamışken; ilk defa, kendi içinde ufak bir gurbun kendilerine çok büyük bir tehdit oluşturduğunu, ceza verebildiğini görmüşler ve birden bire 325 maddelik yeni bir yasa, "home security" yani iç güvenlik yasası çıkartmışlardır. Bu yasa ile, Amerikalıların bütün telefonları dinleniyor, kontrol edilebiliyor, gidiş-gelişlerine bakılıyor. İnsan hakları konusunda büyük bir kısıtlama var. Ama bu, siyaset bilimindeki klasik bir yapılanmadır. Bir pandül olayı vardır. Devlet kendini güvenliksiz hissettiği zaman, pandül arkaya doğru sallanır; insan hakları, haklar ve özgürlükler baskı altına alınır. Devlet güvende olduğunu hissetmeye başladığı anda, pandül ileri doğru gider; hak ve özgürlükler, insanlara tekrar geri verilir. şimdi bu pandülde bir geriye doğru gitme olayı olduğunu görüyoruz ki; bu da, dış politikalarına yine yansıyor.

Bu olaylar içinde Türkiye'ye dendi ki; bir Irak müdahalesi olacak. Ardından Kıbrıs olaylarını çözeceksiniz, peşinden Avrupa'ya girmek için siyasî kriterleri yerine getirmeniz gerekiyor. Yani yasaların çıkması yeterli değil; bu yasalarla birlikte uygulamanızın da olması lâzım. Uygulamanın olması şu anlamda söyleniyor: Bir yasaya insanların uyup, alışıp onu uygulayabilir hale gelmeleri, yani tabana yayılma, bir zaman süreci içinde gerçekleşir. Yoksa, Amerika'nın dediği gibi; "Afganistan'a müdahale ediyoruz, biz Afganistan'ı demokratikleştireceğiz, çok demokratik hale gelecek" gibi söylemler anlamsızdır. Bu uzun bir süreçtir. İnsanların beyninin değişmesi, o tür davranışa alışmaları lâzımdır. Türkiye de, biz bunları hemen uygulayacağız diyerek bir an evvel AB'ye girmek istiyor. Belki bir partinin, seçimde oy

alma boyutuydu bunu söylemesi. Yoksa yasalar kabul edildikten sonra, on gün içinde uygulamaya girişiyorsunuz, burada etnik dilden konferanslar verilmeye başlanıyor. Yapabilir misiniz bunu? Yani burada etnik dilden konferans verdirebilir misiniz? Demek ki; bir 10 sene, 15 sene geçip de o mantaliteyi yakalayabilir hale gelmek lâzım. Dışarıda gittikçe sertleşen bir Amerika, mutlaka müdahale etmek istiyor ve müdahale de etmiş. Siz de, Afganistan'a mecbur olarak bir kontenjan koyup göndermişsiniz. Niye? 1950'de, Kore'ye kontenjanı gönderdikten sonra bizi NATO'ya aldılar, Avrupa Konseyi'ne aldılar; bu sefer de, tek süper gücün yanında yer alırsak, masraflı da olsa veya biraz da masrafları verirlerse belki bu ekonomik durumumuzu kurtarabiliriz boyutunda bir askerî kontenjan tutup Afganistan'a gönderdik. Niye? Büyük gücün yanında olduğumuzu göstermek için. Çünkü Amerika diyor ki: "Ya bizden yana olursunuz, bizden yana olmayanlar teroristtir." Yapacak bir şey yok. Terorist olmayanlardan yana olduğumuzu ispat etmek zorundasınız, zorundayız. Dış politikada, iç politikadaki gibi serbest atış, maalesef mümkün değil. Hele bu uluslar arası ortamda böyle davranmak zorundasınız. Ama Rusya da böyle davranıyor. Meselâ, 1900-2001 10 Eylül'üne kadar Rusya politikasında analiz yapan arkadaşlar, eğer hâlâ makalelerini değiştirmemişlerse çuvallamışlardır. (?) Çünkü 10 Eylül'e kadar Rusya'nın politikası, Amerika'yı Orta Asya'ya sokmamak; Hindistan, Çin ve İran'la bir ortak cephe oluşturmaktı. 11 Eylül 2001'de ise Rusya'nın politikası; Amerika ile stratejik bir ortaklık yapmak, Amerikan ekonomisinin yatırımlarına kapısını açmak, Amerika'nın istediği şekilde Orta Asya'ya gelişine destek vermektir. Çünkü Afganistan'daki siyasî İslâma karşı, birlikte hareket imkânı ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, enerji iş birliğine gidebilmek, enerji iş birliği sonucu Orta Doğu petrollerinden çok daha fazla petrolün Rusya tarafından üretilmesi ve bu petroler ile enerji kaynaklarının, Batıya doğru akmasını sağlamak; bunun karşılığında da, Orta Doğu'da, Orta Asya'da ve Balkanlar'da Amerika ile mücadele etmemek. Bunlar stratejik boyutlardan çok; tek bir boyuta dayanıyor, ekonomik refah. Belki de bundan sonraki en önemli dış politika unsuru, ekonomik dış politikadır. Bizim seçimlerdeki sonuçların sebebi de, ekonomik boyutlardan ortaya çıkmış bir boyuttur. Çünkü çok büyük gürültü yapıyordu biliyorsunuz. İşte biz etnik yapıda seçimlere gireceğiz deniyordu; girdiler ama oy verilmedi. Ekonomide değişik bir şey yapacak olanlara, bu konuda tahmin ettiklerine, umutlandıklarına doğru bir kayma oldu. Aynısı dış politikada da oluyor. Yani bu gün, ekonomik dış politikada, siyasî ilişkilerde; onurlu olmak, çok büyük milliyetçi olmak, kahramanlıkta kendini ileri koymak gibi antrenman lâfları geçerli değil. O içerdeki konuşmalarda anlatılanlarla, dışarıdaki konuşmalarda anlatılanlar arasında çok büyük farklar var. O yüzden de biliyorsunuz; 1960 Anayasasına kadar dış politikaya halkı karıştırmıyorduk. Kahramanlık türkülerini yazarken; dışarıda durumu idare edip, eğilip büzülmek, onu halka yan-

sıtmak pek kolay değil. Bu yapı böyleydi ve Putin de bunu yapmıştır. Bunun karşılığı ise, Orta Asya boyutunda Sibiry petrollerinin canlandırılmasıdır.

Çin'e geliyorsunuz; Çinliler, bizi sevmeye başladılar. İki türlü seviyorlar: Birincisi, Doğu Türkistan bölgesindeki olaylarda Türkiye'yi sorumlu görüyorlar, Ruslar'ın Çeçenler'den bizi sorumlu gördüğü gibi. İkincisi ise, geniş bir yatırım alanıdır; ileride Türkiye, Orta Asya'da çok başarılı olabilir, birlikte işbirliği yaparız diye geliyorlar. Onlara da sorduk; "Siz Amerika'nın bu Irak'a müdahalesine, Afganistan'a müdahalesine ne diyorsunuz?" Diyorlar ki; "Çok rahatsızız, çok tedirgin oluyoruz, bu ileride bize doğru da yönelebilir. Fakat şimdiye kadar Amerikan analizlerinde, Çin bir düşmandı ve şimdi bu düşmanlık, radikal İslâm'a kaydığı için memnunuz, durumu idare ediyoruz. Fazladan senede 46 milyar dolar, Çin'in içine yatırım olarak geliyor, bu paradan vazgeçemeyiz." Demek ki onlar da, ekonomik dış politikanın önemini anlamışlar. İnsanlara yiyecek, içecek, ileriye doğru umut vermek gerekiyor. İyi ki de kahramanlık türküleri; I. Dünya Savaşı'yla II. Dünya Savaşı'ndaki bir ulus oluşturma propagandasıydı. 1960'lara kadar da, komünizme karşı bir propagandaydı. Ama şimdi değil.

Biz de, zaman zaman rahatsız olmamıza rağmen; "acaba Amerika dışında dayanabileceğimiz bir alan var mı?" sorusunu araştırdık. Rusya, Amerika'nın yeni stratejik ortağı; ne derse yapıyor. 11 Eylül'den sonra tamamen değişen bir boyut ortaya çıkıyor. Putin'i dikkatle izliyoruz. Amerika diyor ki; "Nükleer silah antlaşmasını imzalamıyorum, ben kendimi koruyacak silahları yapacağım." Meselâ kime karşı? İzmir'de yapılan bir toplantıda NATO generaline dedim ki; "Uzay komuta merkezi kurmuşsunuz, her hâlde yakında uzaylıların saldıracağını tahmin ediyorsunuz?" "Yok" dedi. Ben de, "ne biz, ne başka bir kimse size uzayda saldıramaz; onu niçin kurdunuz?" dedim. Tepeden dolaşan bombalar düşünebiliyor musunuz? İsteddiği ülkenin altına geldi mi; yukarıdan aşağıya yağmur yerine başka bir şey geliyor. Buna kim karşı koyacak? Meselâ uçaklarınız varsa, sizin uçaklarınız 30 km. yerden yükselip roket atıyorlarsa; sizin egemenliğiniz, üstünüzdeki dünyada 30 km.'dir. Güçlü olduğunuz kadar millisiniz, yapacak bir şey yok. Ruslar, Amerika'yı rahatsız edebilir; ama ses çıkarmıyor Rusya. Amerikan yatırımları devam ettiği müddetçe; Putin, halkına yeni ümitler verebilir. Çin biraz kaypak. Kime dayanacaksınız? İran'a mı? İran'da, bize bir haftadır, "Türkiye İran çok yahşidir, bizi birbirimizden aparamazlar, biz kardeşiz, şimdiye kadar yapılan hainlikleri önleyeceğiz." deniliyor. Hatta Tahran sokaklarında aşağı doğru dolaşın, bakın nece konuşursunuz? Türkçe konuşarak dolaşıyorsunuz. O halde başka çıkış yok. Bu sistemin içinde kalarak, "cooperation (işbirliği)" politikasıyla bu dostlarımıza bir şeyler anlatmak zorundayız. Yani klasik devlet nasıl kuruldu? Cumhuriyet nasıl kuruldu? 1923'te ne oldu? gibi. Artık onları ezberlediğinizi zannediyorum. Ama aynı modelin şimdi yapılması mümkün değil. Yapılanmalarda büyük bir değişiklik var. Biz de,

Cumhuriyetin varlığı ve devamı için Amerika'ya yaklaşarak dertlerimizi anlatmaya çalıştık. Bir kere Amanos'ta bir toplantı yapıldı. Amanos'ta yapılan toplantıda, Irak muhalefet cephesi ki; çoğu, İngiltere'den gelen ve Arapça'yı unutmuş olup İngilizce konuşan Araplar'dan oluşuyordu, Kuzey Irak temsilcileri, Talabani'nin adamları, 1996'dan sonra keşfettiğimiz Türkmenler, Türk tarafı, tabii Amerikan heyeti de oradaydı. Orta Doğu'daki devlet yapılarını ve niçin burada bir ayrı yapı kurulamayacağını anlatmaya çalıştık.

Şimdi efendim, Orta Doğu'da devletler, yukarıdan aşağıya doğru kurulmuş. Asıl ulus oluşumunu belirleyen faktör, üretim boyutlarıdır. Üretim boyutları içinde, halk arasında oluşturulan yapılarda temaslar artar; bir ortak kültür doğar. İşte o burjuvazi kültürü; millî devleti, ulus-devleti kurar ve kendisini de korur. Çünkü büyük menfaat birliği vardır. O üretim tarzı, kültür bütünlüğünü oluşturur. Irak içinde çoğunluğu Araplar oluşturuyor; o halde devlet, Araplardan oluşacak. Hangi tür Arap olacak? Kurucu, eğer Sünnî kabileden, aşiretten gelmişse; Sünnî Arap. Böylece, yukarıdan aşağıya modernleşme sürecine başlamışlar; devletler kurmuşlar; okullar açmışlar; Arap milliyetçiliği, Arap millî birliği, Arap dili ve edebiyatı, Arap kültürü ile ilgili okullar, müesseseler, kurumlar, parlamentolar oluşturulmuş; seçimler yapılmıştır. Fakat bu yapı, savunmacıdır. Modernleşme, yukarıdan aşağıya kurulduğu için, savunmacı modernleşmede, bu yapı içinde yükselme; ancak Sünnî-Arap kimliği ile olabiliyor. Yani ben Şii-Arap'ım dersiniz, sistemin dışındasınız. Kürt'üm dersiniz, sistemin dışındasınız. Türkmen'im dersiniz, sistemin dışındasınız. Asuri'yim dersiniz, sistemin dışındasınız. Ancak, Sünnî-Arap kökenliği ile Baas Partisi üyesi olarak bu sistemin içinde yükselbiliyorsunuz. Dikkat ederseniz; bütün Orta Doğu ülkelerinde, amalgam güç olarak ordular vardır. Orduyu, bir yandan Arap Körfezi'ne; öbür yandan da İran Körfezi'ne kadar çekerseniz, parçalanır. Bu dünya; 2300 aşiret, 7 ayrı dinî tarikattan kurulmuş, birbirinin içine geçen bir yapıdır. Türkiye'nin alt yapısı da öyle dedik. Bunlardan birisine, bunları oluşturan yapılardan birisine daha fazla bir ayrıcalık verirseniz; meselâ, Kürtler'e bir federasyon kurdurursanız, bütün Ortadoğu, İran, Mısır, Türkiye'yi de ileride fragmente edersiniz. Meselâ Dürzileri alın. Dürziler, Lübnan'dan başlıyor ve Şii Suriye, Ürdün'e kadar devam ediyor. O halde onların da ayrı bir federasyonu olması lâzım. Dürziler'in üstündeki Maruniler'in de ayrı federasyon olması lâzım. Şii Araplar'ın ayrı bir federasyon olması lâzım. Sünnî Araplar'ın ayrı bir federasyonu olması lâzım. İşte değişik aşiretlere göre, binlerce federasyonlar birliği... "Dünya tarihinde görülmemiş bir modelin ortaya çıkması lâzım. Siz bunu burada kalıp kollayacak mısınız? Bunu burada yapacak mısınız? Eğer yapmazsanız, bir sürü başka olaylar meydana gelebilir. O halde biz buna izin vermeyeceğiz" dedik. Nasıl yapacağız? Siz müdahale ettiğinizde, biz de müdahale edeceğiz. Nereye kadar? Nasıl olacağını bilmiyorum, bilsem de söylemeyeceğim tabii; bu da, başka mesele.

Böyle bir boyut içinde olayı bekliyoruz. Peki bu olayların sonuçları ne olacak? Bizim ulus-devletin buradaki beklentileri ne olacak? Korktuğumuz alanlardan biri, budur. Avrupa ile Ortadoğu yani Suriye, Irak, İran ile çok büyük iş birliği yapıyoruz. Savaştan önce buraya yaptığımız ihracat, 13 milyar dolar. Bu güne kadar artarak gelecekti. Ortalama 15 milyar dolar alalım; bunu 11 sene ile çarpın, 165 milyar dolar kaybımız var. Boru hatlarından sadece, 5 milyar dolarlık insanî yardım akıyor ve Türkiye’den tek geçen, boru hatlarıdır. Kayıp, 160-180 milyar dolar; borcumuz, 220 milyar dolar. Demek ki bu müdahalelerden, Türkiye büyük kayıplara uğramış ve 1 milyar dolar için IMF’in önünde yalvarıyoruz. İlginç bir durum değil mi?

İlk olarak, iç yapıda değişimler oluyor; ikincisi, dış odaklardan bir süper güç, kendi gücü açısından bir şeyler yaparken bu yapıları değiştirerek Türkiye üzerinde bir tesir yaratıyor; öbür yandan, Avrupa’ya girmek istediğimiz için Avrupa’nın ortaya koyduğu kriterler, ikinci bir değişim boyutunu, hatta üçüncü bir değişim boyutunu bize dayatıyor. İşte Türkiye Cumhuriyeti ve yeni uluslar arası alanın bir biriyle etkileşimleri sonucunda, farklı boyutlar ortaya çıkıyor ve ekonomide büyük kayıplar yaşanıyor.

İkinci korktuğumuz olay; bu olayların, aşırı akımların gelişmesine yol açma tehlikesidir. Yine Amerikalılar, East-West Enstitüsü ile yaptığımız bir konuşmada; terorizm ve diğer boyutlardan “işte şöyle olacak, böyle olacak; terorizm şöyle gelecek, böyle gelecek” diye bahsediyorlar. Tabi ilk başta şey dedik; Allah saklasın. Bir gün kızdık, ara sıra kızabiliriz yani sertliğimiz tutabilir mi acaba? Hep tarihte değil de; belki günümüzde de sertliğimiz tutabilir, kızabiliriz ve Amerika ile savaşmaya karar verebiliriz. Karşımızda postmodern ordu var. Arkadaşlar, 800 km. size bir roket geliyor; hep birlikte kışladan çıkarak Allah Allah sesleriyle saldırıyorsunuz; düşman etrafta yok. Basra Körfezi’nin altına iki de bir atıyorlar, uzaydan atıyor bilmem nereden geliyor filan. Peki nasıl savaşacaksınız? Nasıl savaşacaksınız arkadaşlar? Amerika içine gidip terör yapacaksınız. Başka savaşma tarzı var mı? Kendi süper teknolojileri; az gelişmiş ülkelere, kendilerine karşı bu tür savaşma boyutunu zorluyor. “Siz bunu anlıyorsunuz” dedim. “Akıllı silahlar bilmem neler kullandığınız zaman bu insanlar size karşı böyle savaşacaklar. Terörü doğuran sizsiniz. İki de bir dayak yiyen insanlar da; ne sosyalist, ne kapitalist modelle sistemin dışına çıkamadıkları zaman, gittikçe kendi kültürleri içinde radikalleşecekler.” Psikoloji okuyan insanlar varsa bilirler; dayak yedikçe çocuk, daha radikal, daha radikal, daha radikal olur. Babasını kesen çocuklar, onların arasından çıkıyor. Teröre siz ortam hazırlıyorsunuz. Bu gücünüzü göstermeyin. Nasıl bir güç gösterin? Bu gücünüzü hiç olmazsa, bir takım müesseseler içinde, kolektif politikalar içinde veya çok boyutlu politikalar içinde, Birleşmiş Milletler içinde uygulayın. Yeniden yapılandırmak istiyorsanız, çok uluslu kuruluşlarla uygulayın. Çok uluslu hükümetler dışı boyutları destekleyelim veya yeni bir yapı içinde, “Birleşmiş Milletler Ulus-

lar arası İlişkiler Komisyonu”nun kabul ettiği “Küresel Yönetişim” boyutunda ele alalım. Küresel Yönetişim boyutu şudur: Bugün, uluslar arası örgütler ve hükümetler dışı örgütlerin sayıları; 221 tane kadar. Ama hükümetler dışı örgütler, yani insanların kurduğu sivil toplum örgütlerinin sayısı, 5800’dir. Demek ki; bir uluslar arası vicdan, zayıf bile olsa geliyor. Hiç olmazsa ona dayanalım. Çok uluslu şirketler, uluslar arası basın, uluslar arası boyuta gelebilmiş bilim odakları ve nihayet halk. Bütün bunların ortak paydasıyla, bir davranışa geçelim; öbür türlü, bütün dünya size karşı radikalleşecek.

Bir de bu yapılar içinde, süper gücün kendi boyutlarına göre ulus oluşturma yapısı var. Diyor ki: “Hayır ulus böyle olmaz, şu tarzda oluşacaktır, şöyle boyutlarda olacaktır, yeni bir demokratik boyut kuracağız girdiğimiz yerlerde.” Biz de; “Irak’ta demokratik boyut kurarsanız, Suudi Arabistan’ı da parçalarsınız, peşinden İran zaten korkuyor, peşinden Suriye, işte peşinden bütün Orta Doğu ve Afrika, işbirliği yaptıkları Orta Asya Türk Cumhuriyetleri parçalanır. Bunlar da demokratik değil ki. Kendi halkları karşısında tutulan eski düzenin adamları. Hiç olmazsa deyin ki; kendilerine göre demokrat olsunlar. Hiç olmazsa seçim yapınca, insanlar kendilerini demokrat zannediyorlar. Seçim yapmak, demokrasinin sadece A kısmı. İki tane daha önemli kısım var. Bir accountability, yani hesap verebilirlik; seçildiği günden ikinci seçime kadar her gününün ne yapıldığının, ne edildiğinin hesabını verecek. Üçüncüsü ise, açıklık. Bu ülkelerin bunu yapmaları mümkün değil. Hiç olmazsa seçim yapsınlar. Bu boyutları da değiştirmeyin, sonra bize de yansır” gibi bir takım boyutlar öne koymaya çalıştık.

Uluslar arası ekonomilerin, bu kadar bir birine bağımlı hale geldiği; Avrupa’nın bazı çözümler üzerine yüklendiği; ekonominin artık siyasetçinin eline bırakılmadığı; süper gücün hezeyanlarının uluslar arası ortamı ve bizi etkilediği bir dönemde, yeni bir yaşam boyutu bulmaya çalışıyoruz. Bunun nasıl olacağını burada anlatırsam; söyledikleri doğru çıkmayan bizim milletvekillerine dönerim. Çünkü, ancak olayların teşhisini ortaya koyabiliyoruz. Bir çok yeni yapılanmaların, hemen bu sene içinde Cumhuriyetimizi etkileyeceğini hemen söyleyebilirim. Meselâ, Kıbrıs konusunun Aralık ayında çözülmesi lâzım. Çözülmezse, Yunanistan direnecek mi? Direnmeyecek mi? Yoksa Türkiye’deki gelişmelerden korkup hakikaten bize tarih verecekler mi? Amerika, bütün gücüyle bastırıp acaba Irak konusunda taviz mi almak istiyor? Irak’ta bir Kürt devletinin kurulmasını, çok yakından dayandığımız İsrail devleti mi istiyor? Çünkü Şaron’un konuşmalarına bakıyorsunuz; artık Irak mutlaka vurulmalıdır. 16 Arap ülkesine bakıyorsunuz, hayır diyorlar; Kuveyt dahil olmak üzere. Bütün bu yapılar karşısında yeni seçilenler, bir yandan kendilerini içeriye kabul ettirip belli bir meşruiyet boyutu sağlarken; bir yandan da, uluslar arası ortamın istediklerine cevap verecek gücü nereden bulacaklar? Ekonomik dayanma içinde yeni bir hamle yapabilecek-

ler mi? Bütün bunların cevabının, ileride verileceğini ümit ediyorum diyerek konuşmamı bitiriyor ve teşekkür ediyorum.

SORU: Şimdi hocam siz fotoğraf çektiniz, biraz da bir hayli karanlık fotoğraf. Biz tabi fotoğraf yerine; siz bir konferansçı olarak geldiğiniz için, sizin fikirlerinizi de öğrenmek isterdik. Sizin fikrinizi araya sıkışmamış buldum. Sizin fikriniz neydi?

CEVAP: Şimdi bir takım şeyler söyleyebilirim. Biliyorsunuz askere, nasıl ve niçin ölünmesi gerekeceğini öğretirler. Diplomatlara, yalan söylemesini öğretirler. Öğretim üyeleri ise, niçin ölüneceğini ve niçin yalan söylenileceğini izah ederler. Sonuna kadar zaten mücadele ediliyor; ama bu mücadelenin yakın boyutlarını göremiyorum. Yani ulus-devlet yapısı, tabi bütün dünyada devam edecek; ama bu iç yapılanmada hangi güçler geriye doğru kayacak, hangi güçler ileriye doğru çıkacak. Bunu belirlemek çok erken. Şimdi meselâ Cumhuriyet kurulduğunda, bu eski ulema tarzı güçler, ekonomik alanlarda geriye kaymışlardır. Şimdi beyaz Türk dediğimiz 4 milyon çok iyi kazanan grup var. Bu çevre, Avrupa Birliğinin ve uluslar arası ortamın desteği ile, modernleştirici gücün içine giriyor. Bu yapı nasıl bir şekil alacak; onu şimdiden söyleyemiyorum. Yahut, bir daha korumacı yapı olaya müdahale mi edecek? Ederse bu sefer dış çevreyle nasıl geçinebilir? Meselâ bir komünizmde, sosyalizme doğru kaydığımızda ikide bir müdahaleler oluyordu. Latin Amerika modeli gibi. İşte fazla bir tarafa kaydığımızda, bir daha müdahaleler oluyordu. Şimdi aynı sistemi kullanarak gelindiğinde, tekrar böyle bir şey olabilir mi? Olamaz mı? Bunun ekonomik boyutları ne olabilir? Bunun hesapları yok. Bizde maalesef yok.

Buyurun efendim,

SORU: Ben biraz daha güncel bir soru sormak istiyorum. Tayyip Erdoğan; iki gün önce, Kıbrıs için yeni bir model önerdi: Belçika modeli. Bu Belçika modeli, Türk tezleriyle ne kadar bağdaşmaktadır? Bir ikinci sorum daha olacak, Körfez savaşında Türkiye, Amerika'nın yanında yer aldı ve 180 milyar dolar zarara uğradı. Eğer almasaydı, daha büyük meblağlarda zarara uğrayacaktı. Muhtemel bir Irak operasyonunda, yine hangi zararlar bizi bekliyor. Bu konu hakkında ne söyleyeceksiniz?

CEVAP: Birinci konuyu, şimdi beş buçukta bir televizyon soracak. Şimdi tahmin ediyorum, bu parti liderinin anladığı Belçika'daki iki toplumlu ayrı yapı. Ama içindeki detayları bilmesi mümkün değil. Yani O, genel konsept olarak duymuştur. Belçika'da iki ayrı valonlarla diğerleri var; ayrı yaşıyorlar, temsil hakları falan da var. Bunu Sayın Denктаş ileri sürerken, ikinci kısmını ileri sürmemişti. İki Rum devleti, ayrı; fakat ortak bazı paydaları olan bir konfederal yapıya benzer ve dışarıdan garantisi olan bir yapı istiyoruz. Yani direkt Belçika modeli değildi. Zaten Yunanlılar da, Belçika modelinin bazı kısımlarını kesti. Rauf Denктаş'a, o yüzden kabul etmiyoruz

dediler. Karışık bir yapı olduğunda; aşırı zengin nüfusun, Türk nüfusunun üzerine gelerek bizi çok fazla rahatsız edeceğini düşünüyoruz. Ama O'nun düşündüğü tahmin ediyorum; iki toplumlu, iki ayrı yapı olmasıdır. Keşke öyle deseydi. Yani bu, benim motorlar hakkında konuşmama benzer. Motorlar konusunda hiçbir şey bilmiyorum çünkü. En iyi motor, bilmem ne motor falan dediğim zaman bir sürü eleştiri alırım, keşke dikkat edilse. Öbür konuya gelerseniz, biz onu sorduk. Eğer sizinle birlikte hareket etmeseydik ne yapacaktınız? Dediler size de ambargo uygulayacaktık. Nasıl? 1974'ten sonra ambargo uyguladık, siz ikiye bölünüp birbirinizi öldürdünüz. Biliyorsunuz Kıbrıs'taki asker kaybımız, 400; sağ-sol birbirimize temizlememiz, 5600. Türkler birbirini çok iyi temizler. Bundan da haberiniz olsun. Aynısını yapardık dediler. İşte o zaman mecbursunuz. Yani şeyde anlatılan kahramanlık tablolarıyla, gerçek uluslar arası ortamın işlendiği boyut arasında çok büyük fark var. Ama kamuoyuna bu tür imajlar vermek zorundasınız. Aristo'dan beri toplumun mutluluğu için yalan söyleyeceksiniz. Siz en büyüksünüz, en kahramansınız, dünyaya bedelsiniz, şöyle kurdunuz, böyle kurdunuz. Hiç kaybettiğiniz bir savaşı hatırlıyor musunuz arkadaşım? Hep kazanmışız da, biri dövüyor bizi. 1945'ten bu yana, nasıl bocaladığımızın konferansını duyduunuz mu burada hiç? Memnun musunuz? O yüzden gene, kayıplarımız olmasına rağmen; uluslar arası ortama uymak zorunda kalacağız. Tek yapacağımız şey, çok güçlüyü yanımıza çekmektir. Diyeceksin ki; bu Kürt konusu bizi rahatsız ediyor, ne yapalım? Biz size her alanda destek verelim, o bölgeyi de biz kontrol altına alalım, petrol filan istemiyoruz. Üretimimiz yeterlidir, sizin düzenlemelerinize de destek vereceğiz. Çünkü Türkiye'yi kaybederseniz; Balkanlar, Kafkaslar filan çok kötü hale gelebilir. O da; gerek kalmadı, nasılsa Rusya ile biz stratejik iş birliğine gittik. Size ihtiyacımız kalmadı derse ne diyeceğiz? Mutlaka vardır efendim, Boğazlar işte bilmem ne falan klasik bizim tarihçilerin söylediği lâfları söylemek zorunda kalırsın. Bazı zorluklar var. İnşallah halledebilirler. Yeni hükûmetin; yanına, olayları iyi okuyan danışman almaları lâzım. Danışman döndüğünde diyecek ki; bu ne diyor, işte o da anlatacak falan. Bir sürü az maaş alan öğretim üyesi var; hiç olmazsa onlara destek çıkarlar ümit ediyorum.

Evet başka soru olmadığına göre, teşekkür ederim.